

บทที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาคบังคับ

การศึกษาถือว่าเป็นหัวใจสำคัญต่อประเทศ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสังคม คนทุกคนต้องได้รับการศึกษา แต่บางคนขาดโอกาสทางการศึกษา อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่บิดา มารดา ผู้ปกครอง ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่แท้จริง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่ควรทราบ มีดังนี้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย

ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยเฉพาะ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่รองรับการจัดการศึกษาทั้งตัวเด็กและบทบังคับ บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่จะต้องทำหน้าที่ส่งบุตรเข้าเรียน รวมถึงสถานประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรับผิดชอบ ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

จากการประชุมระดับโลกเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน (World Conference on Education for All: WCEFA) ซึ่งจัดขึ้นที่จอมเทียน ประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ.2533 (กมล สุดประเสริฐ และสุนทร สุนนท์ชัย, 2542, หน้า 3) ทำให้มีการประกาศปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน และกรอบการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้พื้นฐาน โดยได้ขยายความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ (จำลอง กิติศรี, 2544, หน้า 14)

1. การให้โอกาสในการเข้ารับการศึกษอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน
2. การเน้นการเรียนรู้
3. การขยายขอบข่ายและแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. การเสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้
5. การระดมความร่วมมือจากทุกฝ่าย

จากการประชุมระดับโลกในครั้งนี้ ประเทศไทยได้กำหนดความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนไว้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2537, หน้า 99)

การศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชน หมายถึง การศึกษาเพื่อชีวิตที่มีคุณภาพของประชาชนไทย ช่วยให้ประชาชนมีคุณธรรมในการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคม มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบและมีบทบาทร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม และได้วางหลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนไว้ 4 ประการ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2537, หน้า 99)

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสิทธิและหน้าที่ที่ประชาชนไทยทุกคนต้องมีและได้รับโดยไม่จำกัดเพศ วัย ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ภูมิฐานะ ความเชื่อทางศาสนา หรือข้อจำกัดอื่นใด
2. ประชาชนทุกคนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญ สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การจัดการศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชน จะต้องมีคุณภาพและเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต
4. รัฐมีหน้าที่สนับสนุนการจัดการศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชนให้กว้างขวาง ทัวถึงและเป็นธรรม

จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาที่สามารถทำให้ประชาชนทั่วประเทศมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการสื่อสารทั้งด้านการพูด การอ่าน การเขียน การคำนวณ การวิเคราะห์ในเบื้องต้นเพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ ทั้งยังเป็นพื้นฐานที่จะก้าวไปสู่การศึกษาเฉพาะทางเฉพาะสาขาอาชีพที่ตนถนัด และประสงค์จะประกอบอาชีพนั้นๆ ดังนั้นการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นรากฐานที่สำคัญที่ทุกคนต้องได้รับในเบื้องต้น หากทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ดีก็เปรียบเสมือนต้นไม้ที่มีรากแก้ว สามารถเจริญเติบโตแตกกิ่งก้านสาขา ไม่หักโค่นลงอย่างง่ายดาย

ด้วยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและระบบการติดต่อสื่อสารข้อมูลที่รวดเร็ว ประกอบกับประเทศไทยมีลักษณะเป็นสังคมเปิด มีการติดต่อสัมพันธ์กับนานาประเทศ ตลอดจนการติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างกว้างขวางจึงเกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและวิทยาการต่างๆ ระดับชุมชน ระดับเมือง ระดับประเทศ และระดับโลก ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดความจำเป็นการยกระดับและพัฒนาความรู้พื้นฐานของประชากรของประเทศให้สูงขึ้น เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ ตลอดจนเจตคติที่เหมาะสมที่จะช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัว และ

ดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดเรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้โดยมีหลักการดังนี้ (จำลอง กิติศรี, 2544, หน้า 15)

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถสู่ความเป็นสากลโดยดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย
2. เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ชุมชน ท้องถิ่นจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตนเอง
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยให้สอดคล้องผสมผสานระหว่าง ความเป็นไทยและความเป็นสากล
4. เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้ง การพัฒนาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม
5. เป็นการศึกษาที่ให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมรับภาระในการจัดการศึกษาและ พัฒนาการศึกษาทุกระดับ
6. เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักและปฏิบัติตนได้ตามสิทธิบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม
7. เป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตจริงให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ และ ประยุกต์ความรู้ ทักษะพื้นฐานไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพและศึกษาต่อ
8. เป็นการศึกษาที่มีทางเลือกอย่างหลากหลาย เอื้อต่อการถ่ายโอนความรู้ ประสบการณ์จากการศึกษาทุกระบบ
9. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

จึงก่อให้เกิดการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นเข็มทิศชี้แนะในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน ซึ่งสาระสำคัญของกฎหมาย การศึกษาแห่งชาติต้องสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 86) ใน ที่สุดได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2540 เพื่อนำมาเป็นกรอบการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่

น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 นั้น ได้ถูกบัญญัติรองรับไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อบริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และมาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคลครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ในมาตราดังกล่าว ครอบคลุมถึงการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ ทุพพลภาพ ไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสด้วย นับว่าเป็นการให้บุคคลทุกคนได้รับสิทธิทางการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ประกอบกับมาตรา 53, 55 และ 80 และ มาตรา 49 และ มาตรา 50 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ดังกล่าวทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานต่างกับการศึกษาภาคบังคับอย่างไร กล่าวได้ว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับทั้งหมด แต่การศึกษาภาคบังคับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ ระบบจัดการศึกษาของไทยใช้ระบบ 6: 3: 3: 4 คือ ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย (สายสามัญและสายอาชีพ) 3 ปี และอุดมศึกษา 4 ปี

ฉะนั้นสิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่ทำกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ก็คือ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการศึกษา ส่วนการศึกษาภาคบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2523 ที่ใช้บังคับถึงปี พ.ศ.2544 นั้นมีเฉพาะการศึกษาในระดับประถมศึกษา 6 ปีเท่านั้น แต่ในปัจจุบันการศึกษาภาค

บังคับจะรวมทั้งการศึกษาในระดับประถมศึกษา 6 ปี และมัธยมศึกษาตอนต้นอีก 3 ปี จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาภาคบังคับเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ได้เป็นการศึกษาภาคบังคับทั้งหมด ฉะนั้นบุคคลผู้อยู่ในเกณฑ์ต้องรับการศึกษาภาคบังคับจึงไม่มีสิทธิที่จะเลือกว่าจะเรียนหรือไม่เรียนตามที่รัฐธรรมนูญให้สิทธิไว้แต่ถือเป็นหน้าที่ต้องเรียนภาคบังคับตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ แต่หากพ้นเกณฑ์ในการรับการศึกษาภาคบังคับแล้วก็จะเป็สิทธิที่บุคคลนั้นสามารถเลือกได้ว่าจะเรียนต่อหรือไม่เรียนต่อตามที่ตนมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และหากเรียนต่อรัฐก็จะเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายให้จนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดถึงความหมายของคำว่าสิทธิและหน้าที่รวมถึงหน้าที่ของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ในการรับผิดชอบ และการตีความของคำว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ในการทำหน้าที่ของตน ตามกฎหมายกำหนด ดังนี้

2.1 ความหมายของคำว่า “สิทธิ”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ไว้ดังนี้ “อำนาจอันชอบธรรม” แต่ในทางกฎหมายไม่ได้กำหนดความหมายไว้ อย่างไรก็ตาม นักปราชญ์ชาวอังกฤษได้ให้ความหมายไว้ว่า สิทธิได้แก่ ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่แต่ประโยชน์จะเป็นสิทธิหรือไม่ก็ต้องแล้วแต่ว่าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพหรือไม่ ตามที่ให้ไว้ นั้น ในทางกฎหมายต้องถือว่าเป็นผลของการมีสิทธิไม่ใช่ลักษณะของสิทธิ จึงควรให้ความหมายทางกฎหมายไว้ว่าสิทธิคือประโยชน์ที่บุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพ

สิทธิในภาษาอังกฤษเรียกว่า RIGHT ภาษาเยอรมันเรียกว่า RECHT และภาษาลาตินเรียกว่า JUS ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบหรือความถูกต้อง

วินด์ไฮม์ (Windscheid) นักกฎหมายชาวเยอรมันกล่าวว่า “สิทธิ” หมายถึงอำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนง เช่น ในการที่บุคคลใดมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สิน บุคคลนั้นย่อมมีอำนาจที่จะมีเจตจำนงที่จะครอบครอง ที่จะใช้สอย หรือที่จะจำหน่ายทรัพย์สินนั้น โดยเขาจะใช้อำนาจนั้นหรือไม่ก็ได้ หรือจะใช้อำนาจดังกล่าวแต่เพียงประการใดก็ได้แล้วแต่เจตจำนงของเรา (หยุด แสงอุทัย, 2527, หน้า 193) ซึ่งตามความเห็นของวินด์ไฮม์นี้ตรงกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมาตรา 1336 ซึ่งบัญญัติว่า “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น โดยมีขอบด้วยกฎหมาย”

เยียร์ริง (Jering) นักกฎหมายเยอรมันอีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “สิทธิ” หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองให้ ตามความเห็นของเยียร์ริงนี้เน้นสิทธิไปที่จุดประสงค์ของสิทธิ กล่าวคือการทำกฎหมายให้อำนาจแก่บุคคลที่จะมีเจตจำนงก็เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่ง บุคคลมุ่งประสงค์ ฉะนั้นจึงควรถือว่าสิทธิเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองมากกว่าจะเป็นอำนาจ (หยุด แสงอุทัย, 2527, หน้า 193) สำหรับประเทศไทยแล้วได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 124/2487 วินิจฉัยตรงกับที่เยียร์ริงให้ความหมายไว้ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 124/2487 (ระหว่างนายจุม สมชาย โจทย์ นางหลอด ปราณี ทรัพย์ จำเลย) “คำว่าสิทธิ ตามมาตรา 420 ได้แก่ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่ซึ่งบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้อง เคารพ คือได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย”

ฉะนั้นจึงไม่อาจถือความเห็นใดความเห็นหนึ่งเพียงความเห็นเดียวเป็นความเห็นที่ ถูกต้อง เพราะทั้งความเห็นของวินด์ไชม์และเยียร์ริงมองต่างมุมกัน กล่าวคือความเห็นของวินด์ไชม์ เห็นว่าสิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายให้อำนาจที่จะมีเจตจำนงจึงเป็นการมองที่เนื้อหาของสิทธิ ส่วน ความเห็นของเยียร์ริงเห็นว่าสิทธิคือประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองเป็นการมองจุดประสงค์ของสิทธิ ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าสิทธิเป็นทั้งอำนาจและประโยชน์ และควรจะถือว่าสิทธิคืออำนาจที่ กฎหมายให้เพื่อสำเร็จประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง (หยุด แสงอุทัย, 2527, หน้า 193)

การใช้สิทธิต่างๆ เจ้าของสิทธิย่อมใช้สิทธิด้วยตนเองหรือจะมอบหมายแต่งตั้งให้ บุคคลอื่นใช้สิทธิแทนตนก็ได้ เว้นแต่เป็นการที่ต้องทำเองเฉพาะตัวหรือเป็นการที่กฎหมายบัญญัติ ไว้ว่าผู้ทรงสิทธินั้นต้องใช้สิทธิด้วยตนเอง เช่นการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

2.2 ความหมายของคำว่า “หน้าที่”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า “หน้าที่” ไว้ แต่พอจะกล่าวได้ว่า หน้าที่คือความชอบธรรมในทางที่เป็นความผูกพันให้บุคคลตกอยู่ใน สถานะจะต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำการ หรือยอมให้เขากระทำการเพื่อให้เป็นไปตาม ผลประโยชน์อันชอบธรรมของบุคคลอื่น ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 194 บัญญัติไว้ว่า “ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่งการชำระหนี้ด้วยงด เว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้” บทบัญญัตินี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางหนี้ระหว่างลูกหนี้กับ เจ้าหนี้ว่าลูกหนี้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติอย่างไร และเจ้าหนี้มีสิทธิอะไรบ้าง

จากที่ศึกษามาแล้วว่าสิทธิเป็นทั้งอำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลและเป็นประโยชน์ที่ กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ ฉะนั้นเมื่อกฎหมายให้อำนาจแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือบุคคล หนึ่งบุคคลใดได้รับประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แล้วบุคคลอื่นๆ ซึ่งอาจจะป็นหนึ่ง คนหรือหลายๆ คนย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามอำนาจหรือตามประโยชน์นั้นๆ

อย่างไรก็ดี ผู้ถือสิทธิก็มีข้อจำกัดสิทธิอันเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ กล่าวคือผู้ใช้สิทธิของตนย่อมไม่ทำความเสียหายแก่ผู้ใดซึ่งตรงกับสุภาษิตภาษาละตินว่า Qui Jue Svo Utitur Neminem Laedit (หยุด แสงอุทัย, 2527, หน้า 195) ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าบุคคลซึ่งมีสิทธิจะใช้สิทธิของตนทางที่ผิดไม่ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 5 “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี การชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” และในมาตรา 421 “การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะทำให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย” ฉะนั้น ผู้ถือสิทธิจึงต้องมีหน้าที่ต่อตนเองในการใช้สิทธิโดยสุจริตและไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นรวมทั้งมีหน้าที่ใช้สิทธิไปในทางที่ไม่ขัดต่อประโยชน์ของส่วนรวมด้วย

สิทธิและหน้าที่ต่างก็เป็นความชอบธรรม แต่สิทธิเป็นความชอบธรรมที่ผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ ส่วนหน้าที่ก็เป็นความชอบธรรมเช่นกันแต่เป็นความชอบธรรมในด้านเสียประโยชน์ เพราะก่อให้เกิดการผูกพันต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำการหรือยอมให้กระทำการ ผู้มีหน้าที่ไม่สามารถที่จะเลือกปฏิบัติได้ต่างกับสิทธิที่ผู้มีสิทธิอาจใช้สิทธิหรือไม่ใช้สิทธินั้นก็ได้อีก จึงกล่าวได้ว่าหน้าที่เป็นความผูกพันที่ต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำการ ดังนั้น สิทธิและหน้าที่จึงเป็นของคู่กันแต่มีความแตกต่างกัน

2.3 สิทธิและหน้าที่ในการศึกษาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บิดา มารดา จำต้องอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษิตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์” และ

มาตรา 1598/2 “ผู้ปกครองมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใช้อำนาจปกครองตาม มาตรา 1564 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1567”

จากมาตราดังกล่าวเป็นเรื่องที่กฎหมายให้ความคุ้มครองแก่บุตรในขณะยังเยาว์วัย เพราะยังหย่อนความรู้สึกลึกซึ้งชอบและการตัดสินใจ ตลอดทั้งยังอยู่ในวัยที่ควรได้รับการศึกษา แสวงหาความรู้เพื่อรู้เท่าทันคน ควรได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้มีสัมมาคารวะ ตั้งมั่นอยู่ในความดี เพื่อให้เด็กซึ่งเป็นทรัพยากรของชาติได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมต่อไป ดังนั้นกฎหมายจึงต้องกำหนดอำนาจหน้าที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองช่วยเหลือและอบรมสั่งสอนบุตรหรือผู้อยู่ในปกครอง เมื่อกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่จะให้การศึกษากับบุตร ผู้เยาว์หรือผู้อยู่ในปกครองแล้ว ดังนั้นสิทธิของบุตรหรือผู้อยู่ในปกครองที่จะได้รับการศึกษาอบรม จึงเกิดขึ้นเพราะสิทธิและหน้าที่เป็นของคู่กันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

การกระทำตามหน้าที่ในการให้การศึกษากับบุตรผู้เยาว์ หรือผู้อยู่ในปกครองนี้ มิได้มีบทบังคับและบทลงโทษไว้ กฎหมายเพียงแต่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของบิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องให้การศึกษิตามสมควรแก่บุตรหรือผู้อยู่ในปกครองในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์เท่านั้น

บิดามารดาหรือผู้ปกครองจึงต้องให้การศึกษาแก่บุตรจนกว่าบุตรจะบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์ หรือบรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 19 และ 20 ตามลำดับ ซึ่งจะสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ขยายการศึกษาภาคบังคับจากเดิมหกปีเป็นเก้าปี โดยกำหนดให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดต้องเข้าเรียนในสถานศึกษาจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก ดังนั้นอย่างน้อยเด็กทุกคนต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับโดยบิดามารดาหรือผู้ปกครองมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่เด็กนั้น ตามมาตรา 1564 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1598/2 ก่อนที่เด็กจะบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ หรือบรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

2.4 ความหมายของคำว่าบิดามารดา

เมื่อชายและหญิงมีความสัมพันธ์กันสามิภริยาจนหญิงตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตร โดยสายโลหิตแล้วชายและหญิงคู่นี้มีสถานะกลายเป็นบิดาและมารดาของบุตรทันที ในขณะที่เดียวกันหญิงซึ่งเป็นมารดาจะเป็นมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายของบุตรทันทีโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าชายและหญิงได้จดทะเบียนสมรสกันถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่เพราะเป็นเองข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้โดยง่ายว่า เด็กเกิดจากหญิงต้องถือว่าเป็นบุตรของหญิงโดยแน่แท้ไม่มีทางปฏิเสธความเป็นมารดากับบุตรได้ บุตรที่กำเนิดมาย่อมเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้นทันทีโดยไม่ต้องมีการพิสูจน์ใดๆ อีก กฎหมายได้รองรับไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1546 ซึ่งบัญญัติว่า “เด็กเกิดจากหญิงที่มีได้มีการสมรสกับชาย ให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น” เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3670/2529

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3670/2529 (ระหว่าง นางวิณา ไกรพรพรรณ โจทก์ นายชัยรัตน์ อิมประเสริฐ จำเลย) “วินิจฉัยว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1536 หมายถึงเด็กที่เกิดจากหญิงขณะที่เป็นภริยาชาย โดยชายหญิงได้จดทะเบียนสมรสกันแล้ว จึงให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเด็กนั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามีหรือเคยเป็นสามีในกรณีที่เด็กเกิดภายใน 310 วันนับแต่การสมรสได้สิ้นสุดลงตามกฎหมาย เมื่อโจทก์จำเลยมิได้จดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมายจึงไม่เข้าข้อสันนิษฐานว่าเด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของจำเลย เด็กจึงเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของโจทก์แต่ฝ่ายเดียวตามมาตรา 1546 และอยู่ในอำนาจปกครองของโจทก์ซึ่งเป็นมารดาตามมาตรา 1566 วรรคท้าย โจทก์มีสิทธิเรียกเด็กจากจำเลยซึ่งไม่มีสิทธิจะกักเด็กไว้ได้”

หากพิจารณาในด้านชายผู้เป็นบิดาแล้วจะเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ต้องพิจารณาว่าชายและหญิงคู่นี้อยู่กินกันสามิภริยาก่อนหรือหลังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ใช้บังคับ หากปรากฏว่าชายหญิงคู่นี้ได้อยู่กินกันสามิภริยาก่อนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ใช้บังคับและหญิงนั้นให้กำเนิดบุตรขึ้นมา บุตรนั้นก็จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามีโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าชายและหญิงนั้นจะได้จดทะเบียนสมรสกันอย่างถูกต้อง

ตามกฎหมายหรือไม่ แต่หากปรากฏว่าชายและหญิงได้อยู่กินฉันสามีภริยาหลังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ใช้บังคับแล้ว ต้องมีการจดทะเบียนสมรสจึงจะถือว่าเป็นสามีภริยากันตามกฎหมาย และเมื่อมีบุตรกำเนิดขึ้นมา ชายและหญิงคู่นี้ก็มีสถานะเป็นบิดามารดาโดยชอบด้วยกฎหมายกลับกันหากไม่ได้มีการจดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมายชายก็เป็นเพียงบิดาโดยสายโลหิตเท่านั้น หากได้เป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายไม่ และบุตรนั้นก็ไม่สามารถเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้นั้นได้

การที่ไม่ได้เป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายและบุตรนั้นไม่ได้เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชาย ก่อให้เกิดการเสียชีวิตในหลายๆ ประการ กล่าวคือหากมีผู้กระทำความผิดทำให้ชายถึงแก่ความตาย เด็กไม่มีสิทธิฟ้องเรียกค่าขาดไร้อุปการะเลี้ยงดูจากผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 443 วรรคสาม กลับกันหากมีผู้กระทำความผิดต่อเด็กซึ่งยังเป็นผู้เยาว์ ชายผู้เป็นบิดาโดยสายโลหิตย่อมไม่มีอำนาจฟ้องแทนผู้เยาว์ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5(1) เทียบเคียงได้กับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1988/2514 (ระหว่าง นายทองดี สัมแก้ว โจทก์ นายจำลอง สระบัว จำเลย)

วินิจฉัยว่าบิดาผู้เยาว์ซึ่งอยู่กินเป็นสามีภริยากับมารดาผู้เยาว์ภายหลังวันให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีได้จดทะเบียนสมรสและมีได้จดทะเบียนว่าผู้เยาว์เป็นบุตร หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร ย่อมมิใช่ผู้ใช้อำนาจปกครองนของผู้เยาว์และมีใช้ผู้แทนโดยชอบธรรมที่จะมีอำนาจยื่นฟ้องคดีแทนผู้เยาว์ซึ่งเป็นผู้เสียหาย

อย่างไรก็ดี ถ้าเป็นความผิดอาญาที่บุตรผู้เยาว์ถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ ชายซึ่งเป็นผู้บุพการีตามความเป็นจริงแม้จะไม่ใช่บิดาโดยชอบด้วยกฎหมายก็มีอำนาจฟ้องผู้กระทำความผิดร้ายบุตรผู้เยาว์ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5(2) เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1384/2516 (ประชุมใหญ่)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1384/2516 (ประชุมใหญ่) (ระหว่าง นายหมุน นิยมญาติ ในฐานะบิดาผู้แทนโดยชอบธรรมของนางสาวลออ นิยมญาติ ผู้เยาว์ผู้ตาย โจทก์ นายเจริญ ช่วยนุกูล จำเลย) “วินิจฉัยว่าผู้บุพการีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5(2) หมายถึงผู้บุพการีตามความเป็นจริง โจทก์มิได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาผู้ตาย แต่เป็นบิดาของผู้ตายตามความเป็นจริง เมื่อผู้ตายถูกทำร้ายถึงตาย โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้ตายได้”

แม้เด็กที่เกิดจากหญิงที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับชาย จะถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงเพียงคนเดียวก็ตาม แต่กฎหมายยังเปิดช่องทางให้เด็กนั้นได้มีโอกาสเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายได้อีก 3 วิธี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1547 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้ “เด็กเกิดจากบิดามารดาที่มีได้สมรสกัน จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อบิดา

มารดาได้สมรสกันภายหลัง หรือบิดาได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร” เมื่อได้มีการปฏิบัติตามมาตรานี้แล้วจะส่งผลให้เด็ก เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายและชายก็เป็นบิดา โดยชอบด้วยกฎหมายของเด็ก เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1487/2525

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1487/2525 (ระหว่าง เรือตรีทองเจือ ขวัญเจริญ โจทก์ นายศุภพานิช กับพวก จำเลย) “วินิจฉัยว่าโดยสายโลหิตแล้วโจทก์เป็นบิดาที่แท้จริงของ จ.และโจทก์ยังได้จดทะเบียนรับรองว่า จ. เป็นบุตรของตนอีกชั้นหนึ่งด้วย โจทก์จึงเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายของ จ. นับตั้งแต่วันจดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1557 และเป็นผู้ปกครอง จ.ตามมาตรา 1566 โจทก์จึงย่อมมีสิทธิเรียก จ.บุตรของตนคืนจากหน้าของบุตรคือจำเลยที่ 2 ซึ่งไม่ยอมคืนบุตรมาให้ได้ตามมาตรา 1567 (4)”

แต่การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 1547 ดังกล่าวมีผลนับตั้งแต่วันที่ใดนั้น ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1557 ซึ่งบัญญัติดังนี้ “การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 1547 มีผล

- 1) นับแต่วันสมรส ในกรณีที่บิดามารดาสมรสกันภายหลัง
- 2) นับแต่วันจดทะเบียน ในกรณีที่บิดาจดทะเบียนเด็กเป็นบุตร
- 3) นับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าเป็นบุตรแต่ทั้งนี้จะต้องเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการ โดยสุจริตไม่ได้เว้นแต่จะได้จดทะเบียนเด็กเป็นบุตรตามคำพิพากษา”

ส่วนการรับรองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 นั้นคือการรับรองตามความเป็นจริง มีการแสดงออกอย่างเปิดเผยว่าเด็กเป็นบุตรของตน แต่หาทำให้เด็กนั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายคนนั้นไม่ บุตรมีสิทธิเพียงที่จะได้รับมรดกในฐานะเป็นผู้สืบสันดานตามมาตรา 1629(1) เท่านั้น ส่วนสิทธิอย่างอื่นที่บุตรพึงได้รับจากบิดา บุตรนอกกฎหมายหาได้รับสิทธินั้นไม่ เทียบเคียงพิพากษาศาลฎีกาที่ 1601/2493

2.5 ความหมายของคำว่าผู้ปกครอง

จากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 19, 20, 1566 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1585 วรรคหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้เยาว์คือบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะเพราะอายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์หรือยังไม่ได้ทำการสมรสเมื่ออายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ตามมาตรา 1448 ตามธรรมชาติแล้วบุคคลที่มีอายุน้อย สติปัญญาความรู้ความสามารถและประสบการณ์ยังไม่เท่าเทียมกับบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ก่อให้เกิดการเอาเปรียบ มีการได้เปรียบเสียเปรียบกับการทำกิจการต่างๆ ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งการตัดสินใจของผู้ที่มีวุฒิภาวะสูงกว่า เพื่อป้องกันความผิดพลาดการสูญเสียและการถูกเอาเปรียบ จึงจำเป็นต้องมีผู้เข้ามาเป็นผู้ดูแลและคุ้มครอง

ปกป้องผู้เยาว์ให้ได้รับประโยชน์สูงสุดการดำเนินชีวิตและดำรงอยู่ในสังคมจนเติบโตใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งตามปกติแล้วเป็นหน้าที่ของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังที่บัญญัติดังกล่าวกฎหมายให้บิดามารดาโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองผู้เยาว์เท่านั้น

อย่างไรก็ดี หากผู้เยาว์นั้น ไม่มีบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายและมารดาถึงแก่ความตายแล้ว หรือบิดา มารดาโดยชอบด้วยกฎหมายถูกถอนอำนาจปกครอง ปัญหาว่าผู้ใดจะเป็นผู้ดูแลคุ้มครองผู้เยาว์แทน กฎหมายได้ให้ทางออกไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1585 ฉะนั้น แม้ว่าผู้เยาว์จะไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองแล้ว ผู้เยาว์ยังได้รับการคุ้มครองดูแลเช่นเดียวกับผู้เยาว์ที่มีบิดามารดา แต่ผู้ทำหน้าที่คุ้มครองดูแลผู้เยาว์ดังกล่าวจะมีชื่อเรียกที่ต่างกัน กล่าวคือหากเป็นบิดา มารดาโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว กฎหมายใช้คำว่า “ผู้ใช้อำนาจปกครอง” กลับกันหากเป็นบุคคลที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งขึ้นมาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1585 และ 1586 แล้ว กฎหมายใช้คำว่า “ผู้ปกครอง” แต่สิทธิและหน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครองนั้นไม่แตกต่างกัน ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1598/2 และมาตรา 1598/3 บัญญัติไว้

ผู้ปกครองตามความตามความหมายของกฎหมาย หมายถึงผู้ปกครองซึ่งกฎหมายรับรองและมีสิทธิหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 การตั้งผู้ปกครองนั้นปกติแล้วศาลจะเป็นผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้ง โดยจะแต่งตั้งบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กับผู้เยาว์หรือไม่ก็ได้ให้เป็นผู้ปกครอง แต่บุคคลที่ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งนั้นต้องเป็นบุคคลที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1585 เท่านั้น

3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

เมื่อก้าวถึงการศึกษาภาคบังคับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ฉบับนี้ ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2542 ได้ขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปจากที่พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2523 ได้กำหนดไว้เพียง 6 ปี เป็น 9 ปี (มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปีโดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง) ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับ ดังนี้

- 1) ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี โดยเริ่มเมื่อเด็กมีอายุย่างเข้าปีที่ 7 จนถึงอายุย่างเข้าปีที่ 16 เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ (มาตรา 17)
- 2) บิดามารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือผู้อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ (มาตรา 11)

3) การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (มาตรา 10)

4) การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้
สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ (มาตรา 18)

5) บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ดังต่อไปนี้ เงินอุดหนุน
จากรัฐ การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี (มาตรา 13)

เนื่องจากบทเฉพาะกาลในมาตรา 70 และ 72 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ.2542 นี้ ทำให้บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับยังไม่มีผลใช้บังคับจนกว่าจะมี
การดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าว แต่ต้องไม่เกิน 5 ปีนับแต่วันที่รัฐธรรมนุญแห่ง
ราชอาณาจักรไทยใช้บังคับ แสดงว่าต้องไม่เกินวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2545 การศึกษาภาคบังคับตาม
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ต้องมีผลใช้บังคับได้

3.1 รูปแบบการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาไว้ 3
รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแต่ละรูปแบบมี
ความแตกต่างกันไป

3.1.1 การศึกษาในระบบ หมายถึง (สุมาลี สังข์ศรี, 2544, หน้า 85) การจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนต่างๆ สำหรับเด็ก เยาวชนและผู้ใหญ่ที่อยู่ในวัยเรียนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา
จนถึงระดับอุดมศึกษาของสถานศึกษาในระดับต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน โดยมีรูปแบบของ
การเรียนการสอน หลักสูตร กำหนดเวลาเรียนแน่นอน มีการจำกัดอายุของผู้เรียน มีการลงทะเบียน
เรียน มีการวัดผลประเมินผล มีสถานที่เรียนที่แน่นอน มีการกำหนดช่วงเวลาเรียนอย่างชัดเจน และ
มีการให้วุฒิบัตร ประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรเมื่อจบหลักสูตร ซึ่งระบบการจัดการศึกษาใน
ระบบแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา การศึกษาระดับประถมศึกษา
การศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา

3.1.2 การศึกษานอกระบบ เป็นการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ เพื่อ
ให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่ไม่ได้เรียนในระบบ โดยมีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ชัดเจน มี
กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นทั้งในเรื่องหลักสูตร เวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีการเรียน
ให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย และไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ
อาชีพ และพื้นฐานการศึกษา

3.1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้
จากประสบการณ์ การทำงาน บุคคลในครอบครัว สื่อ ชุมชน สิ่งแวดล้อมหรือแหล่งความรู้ต่างๆ

เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการศึกษาในรูปแบบนี้จะไม่หลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน อาจจะมีหรือไม่มีสถานที่เรียนที่แน่นอนก็ได้ ซึ่งสามารถจำแนกกิจกรรมการศึกษาตามอรรถศาสตร์ได้ ดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2544, หน้า 105 - 106)

- 1) การเรียนรู้จากห้องสมุดต่างๆ
- 2) การเรียนรู้จากเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน
- 3) การเรียนรู้จากสื่อสารมวลชน
- 4) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 5) การเรียนรู้จากสื่อพื้นบ้าน

เนื่องจากการศึกษาที่กล่าวข้างต้นแล้ว การเรียนรู้จากครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาในรูปแบบการศึกษาตามอรรถศาสตร์ จากประวัติการจัดการศึกษาในประเทศพบว่าในอดีตครอบครัวจะมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ วิธีการอยู่รอดในสังคม รวมทั้งสั่งสอนวิชาอาชีพให้บุตรหลานได้สืบทอดต่อไป ครอบครัวจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลาน และเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 จึงได้ให้สิทธิครอบครัวในการจัดการศึกษาได้ โดยระบุไว้ในมาตรา 10 ต่อมาสิทธิการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ถูกยกเลิกโดยปริยายเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2523 เพราะไม่มีการระบุเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้แต่อย่างใด คงเหลือไว้เพียงการบังคับให้เด็กทุกคนต้องเข้าศึกษาโรงเรียนที่รัฐเป็นผู้จัดตั้งหรืออยู่ในความควบคุมของรัฐอย่างเข้มงวดเท่านั้น แต่เมื่อมีการจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยมีเจตนารมณ์ที่จะให้ทุกฝ่ายของสังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงได้เปิดโอกาสให้บิดา มารดา และผู้ปกครองที่มีความพร้อมและมีความสามารถในการจัดการศึกษา มีสิทธิจัดการศึกษาให้บุตรหลานได้นับว่าเป็นการมอบการจัดการศึกษาคืนกลับสู่ครอบครัวอีกครั้ง โดยมีการระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 12 และ 18(3)

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า Home School มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ (ยุทธชัย เฉลิมชัย, 2543, หน้า 3 - 4)

- 1) เป็นการจัดการศึกษาที่บิดา มารดาหรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานโดยตรง แทนการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนหรือโดยมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน ซึ่งบิดา มารดาหรือผู้ปกครองอาจเป็นผู้สอนเอง หรืออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น

2) มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ครอบครัวเดี่ยว หรือศูนย์การเรียนรู้กลุ่มครอบครัว (บางครอบครัวไม่เป็นศูนย์การเรียนรู้ก็ได้)

3) สารและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดขึ้นเป็นไปในทางตอบสนองต่อปรัชญา ทศนะ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการหรือปัญหาของแต่ละครอบครัว จึงเป็นวัฏกรรมทางการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไป มีความยืดหยุ่นเป็นอิสระมากกว่าการศึกษาในแบบแผนอย่างเดิม

4) ความสำเร็จของการศึกษามุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคลโดยให้สอดคล้องตรงกับความถนัด ความสนใจและความต้องการที่มีอยู่จริง เป็นหน่วยการศึกษาขนาดเล็กที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อและผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิตได้

5) ไม่ใช่การศึกษาที่เป็นกิจการทางธุรกิจเพื่อผลกำไร และไม่เน้นไปเพื่อการแอบอ้างแสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก

4. พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545

จากการที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2523 ซึ่งได้มีการบังคับใช้อยู่จนถึงปี พ.ศ.2544 จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลง สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติขึ้นพื้นฐาน โดยมีการรวมเอาหน่วยงานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา รวมเข้ากับกรมสามัญศึกษาจึงทำให้เกิดมีการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ และมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ โดยพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับ ดังนี้ (สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, 2546, หน้า 10 - 13)

4.1 ให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วแต่กรณี ประกาศรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเด็กเข้าเรียนในสถานศึกษา และการจัดสรร โอกาสเข้าศึกษาต่อระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับโดยให้ปิดประกาศไว้ ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา รวมทั้งต้องแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ปกครองของเด็กทราบก่อนเด็กเข้าเรียนในสถานศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

4.2 ให้ผู้ปกครองส่งเด็กเข้าเรียนในสถานศึกษาเมื่อผู้ปกครองร้องขอ ให้สถานศึกษามีอำนาจผ่อนผันให้เด็กเข้าเรียนก่อนหรือหลังอายุตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามที่กำหนดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

4.3 ผู้ใดซึ่งมิใช่ผู้ปกครอง มีเด็กซึ่งไม่ได้เข้าเรียนในสถานศึกษาอาศัยอยู่ด้วย ต้องแจ้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วแต่กรณี ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่เด็กมาอาศัยอยู่ เว้นแต่ผู้ปกครองได้อาศัยอยู่ด้วยกันผู้นั้น ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามหรือแจ้งข้อมูลอันเป็นเท็จต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

4.4 ผู้ใดปราศจากเหตุอันสมควร กระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นเหตุให้เด็กมิได้เรียนในสถานศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

กฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับของต่างประเทศ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานั้น ประเทศต่างๆ ได้มีกฎหมายบังคับใช้เช่นเดียวกับประเทศไทย เนื่องจาก การศึกษาถือเป็นหัวใจสำคัญของประเทศ ถ้าประเทศใดมีการจัดการศึกษาที่ดี มีระบบการจัดการศึกษาให้ประชาชนได้รับการศึกษา จะทำให้ประเทศนั้นมีความเจริญก้าวหน้าดังตัวอย่างประเทศต่อไปนี้

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา

มลรัฐ 50 มลรัฐและดินแดนในความปกครองอีก 6 แห่งของประเทศสหรัฐอเมริกาล้วนมีกฎหมายบังคับให้เด็กอายุ 6 ปีหรือ 7 ปี เข้าเรียนจนถึงอายุ 16 ปี และการศึกษาในโรงเรียนของแต่ละมลรัฐเป็นการศึกษาให้เปล่าจนเด็กจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นปีที่ 12) ซึ่งการจัดการศึกษาโดยทั่วไปจะยึดหลักความเสมอภาคในการเข้าเรียนและ โอกาสทางการศึกษาของเด็ก รวมทั้งชนกลุ่มน้อยและบุคคลที่พิการหรือผู้ที่หย่อนความสามารถ บิดา มารดาที่มลรัฐออกประกาศนียบัตรให้สามารถจัดการศึกษาที่บ้าน (Home School) ได้

การศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยชั้นก่อนประถมศึกษา 1-2 ปีหรืออนุบาล 1 ปี และชั้นประถมศึกษา 5-8 ปี ความมุ่งหมายของการจัดประถมศึกษา คือเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะและความรู้พื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาเด็กแต่ละคนให้เจริญเติบโต มีสติปัญญาองอาจ สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง

การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เริ่มจากชั้นปีที่ 7 หรือปีที่ 9 (บางมลรัฐปีที่ 6) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การศึกษาระดับประถมศึกษาจะสิ้นสุดในชั้นปีที่ 5, 6 หรือชั้นปีที่ 7 บางมลรัฐอาจจะจัดชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (Junior High School หรือ Middle School) มากันกลาง ซึ่งเริ่มจากชั้นปีที่ 6 ถึงชั้นปีที่ 8 หรือชั้นปีที่ 7 ถึงชั้นปีที่ 9 จากนั้นจึงเป็นชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เริ่มจากปีที่ 9 ถึงปีที่ 12 หรือปีที่ 10 ถึงปีที่ 12 หลักสูตรในระดับมัธยมโดยทั่วไปประกอบด้วย วิชาคณิตศาสตร์ 2 ปี วิทยาศาสตร์ 2 ปี ภาษาอังกฤษ 2 ปี สังคมศึกษา 3 ปี มีวิชาศิลปะ ดนตรี ภาษาต่างประเทศและ

คอมพิวเตอร์เป็นวิชาเลือก ส่วนเด็กที่มีความสามารถพิเศษจะเลือกโปรแกรมการเรียนที่มีจำนวนหน่วยกิตสูงกว่าที่กำหนดไว้ก็ได้

1.1 บทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐานของมลรัฐฟลอริดา

1.1.1 เด็กทุกคนที่อายุครบ 6 ปี หรือจะครบ 6 ปีนับถึงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ หรือมีอายุเกิน 6 ปี แต่ยังไม่ครบ 16 ปีในปีการศึกษาใดต้องเข้าเรียนในโรงเรียน

1.1.2 นักเรียนที่สมรรถนะหว่างเรียนหรือตั้งครรรค์ มีสิทธิที่จะเรียนต่อไปได้แต่สถานศึกษาอาจจะจัดแผนการเรียนที่เหมาะสมให้ก็ได้

1.1.3 เด็กที่มีสภาพบกพร่องทางกายหรือจิตใจ เมื่ออายุครบ 3 ปี มีสิทธิที่จะเข้ารับบริการการศึกษาพิเศษได้

1.1.4 เด็กที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ อาจได้รับยกเว้นการเข้าเรียนในกรณีดังต่อไปนี้

1) มีความบกพร่องทางกายและจิตใจ โดยมีใบรับรองแพทย์มาแสดง

2) เด็กที่มีอายุครบ 14 ปี ซึ่งมีใบอนุญาตให้ทำงานและได้ทำงานรับจ้าง ตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานเด็กตามความเห็นของศาล หากศาลเห็นว่าเป็นการสมควรและศึกษาธิการเขตเห็นชอบ เด็กที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ อาจได้รับอนุญาตให้ยกเว้นการเข้าเรียนได้

1.1.5 บิดา มารดาที่มีเด็กอายุในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับต้องรับผิดชอบส่งเด็กเข้าเรียนตามกฎหมาย การขาดเรียนของเด็กลือเป็นหลักฐานเบื้องต้นที่แสดงถึงการละเมิดกฎหมาย เว้นแต่

1) เด็กได้รับอนุญาตจากครูใหญ่

2) บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ไม่ทราบถึงการขาดเรียนของเด็ก

3) บิดามารดาขาดรายได้ที่จะจัดหาเครื่องแต่งกายให้เด็ก และได้แจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรให้ศึกษาธิการเขตทราบก่อนการเปิดเรียนหรือในทันทีที่ความขาดแคลนได้เกิดขึ้น

4) เด็กเจ็บป่วย หรือได้รับบาดเจ็บ โดยมีใบรับรองแพทย์

1.1.6 กระทรวงสาธารณสุขจะแจ้งให้ศึกษาธิการเขตทราบว่า มีเด็กคนใดในเขตมีสภาพต้องได้รับบริการการศึกษาพิเศษ

1.1.7 สภาการศึกษาเขต ด้วยคำแนะนำของศึกษาธิการเขตอาจจ้างเจ้าหน้าที่ช่วยดูแลการศึกษาภาคบังคับจำนวนหนึ่ง ให้มีหน้าที่ตรวจสอบการขาดเรียนของเด็กส่งคำเตือนแก่บิดามารดาหรือผู้ปกครอง เยี่ยมบ้านที่เด็กอยู่อาศัยและทำหน้าที่อื่นๆ ที่จำเป็น

1.2 บทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐานของมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ (กมล สุข

ประเสริฐ และสุนทร สุนันท์ชัย, 2542, หน้า 24 – 26)

1.2.1 เด็กที่มีภูมิลำเนาในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ทุกคน ตั้งแต่อายุ 5 ปี จนถึง 18 ปี มีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนของทางการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

1.2.2 กฎหมายของมลรัฐบังคับเด็กที่มีอายุระหว่าง 6 ปีจนถึง 16 ปี ให้เข้าเรียนในโรงเรียน

1.2.3 สภาศึกษาเขตต้องจัดบริการขนส่งนักเรียนให้แก่ผู้ที่อยู่ไกลจากโรงเรียน คำว่า “ไกล” ในที่นี้หมายถึงระยะทางเกินกว่าสองไมล์ครึ่งสำหรับนักเรียนมัธยมปลาย และเกินกว่าสองไมล์สำหรับนักเรียนประถม

1.2.4 สภาศึกษาเขตต้องจัดบริการขนส่งให้แก่เด็กที่พิการ ซึ่งอาศัยอยู่ไกลกว่าระยะทางที่กำหนดสำหรับเด็กทั่วไป เมื่อมีคำแนะนำจากแพทย์ผู้ตรวจว่ามีความจำเป็น

1.2.5 สภาศึกษาเขตทุกแห่งต้องมีข้อมูลที่สามารถระบุตัวเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 ปีจนถึง 20 ปี ที่ไม่ได้รับการศึกษาเนื่องจากความพิการในพื้นที่ เด็กเช่นนี้ต้องได้รับการตรวจจัดประเภทว่าเป็นความพิการทางสมอง สายตา หู การพูด การเจ็บป่วย เรื้อรัง อารมณ์ สังคม หรือมีความพิการซ้ำซ้อน

1.2.6 สภาศึกษาเขตต้องจ้างเอง หรือร่วมมือกับคณะกรรมการศึกษาเขตอื่น จ้างผู้ตรวจสอบทางจิตวิทยาเพื่อเด็กพิการข้างต้น โดยเฉพาะ

1.2.7 สภาศึกษาเขตมีหน้าที่จัดอุปกรณ์และความสะดวกเพื่อให้เด็กพิการทุกคนได้รับการศึกษา นอกจากผู้มีความบกพร่องทางสมองซึ่งไม่สามารถจะได้รับการศึกษาหรือฝึกรอบรมได้

2. ประเทศญี่ปุ่น

ระดับประถมศึกษาในประเทศญี่ปุ่นเริ่มเมื่อปี ค.ศ.1872 โดยเด็กทุกคนที่เข้าเรียนระดับประถมศึกษาจะได้รับการศึกษาฟรี มีหลักสูตร 8 ปี แบ่งออกเป็นแผนกประถมและแผนกสูงกว่าประถม แผนกละ 4 ปี แต่การศึกษาภาคบังคับไม่ได้บอกไว้ให้ชัดเจนว่าจะต้องเรียนเต็มทั้ง 8 ปี หรือว่าเรียนเพียง 4 ปีเท่านั้น ต่อมาในปี ค.ศ.1885 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาประชาบาล ซึ่งมีเรื่องการศึกษาภาคบังคับประกาศออกมาอย่างชัดเจน และในปี ค.ศ.1890 ได้มีการออกพระราชบัญญัติการศึกษาลบับใหม่ โดยโรงเรียนประถมศึกษาได้ถูกกำหนดเป็นสถานที่เพื่อจัดเด็กนักเรียนตามพื้นฐานทางศีลธรรมและการศึกษาของคนในชาติ และความรู้ทั่วไปและเทคนิคในการครองชีวิตประจำวัน ตลอดจนการพัฒนาทางพลานามัยของเด็ก ๆ

ในปี ค.ศ.1900 รัฐตัดสินใจไม่เก็บค่าเล่าเรียนในระดับประถมศึกษา และด้วยเหตุนี้ทำให้อัตราส่วนของนักเรียนช่วงการศึกษาภาคบังคับเข้าเรียนเพิ่มมากขึ้น ต่อมาในปี ค.ศ.1907 ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติการศึกษา โดยเปลี่ยนหลักสูตรชั้นประถมเป็น 6 ปี และ 2 ปี ซึ่งทำให้จำนวน

เปอร์เซ็นต์ของนักเรียนที่เข้าเรียนสูงขึ้นถึง 97.8 เปอร์เซ็นต์ ส่งผลให้รัฐบาลประสงค์ที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับไปเป็น 8 ปี ตามคำแนะนำของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ก็ไม่สามารถทำตามความประสงค์ได้จนถึงปี ค.ศ.1941 ซึ่งเป็นปีที่มีการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ โรงเรียนประถมศึกษาได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนแห่งชาติ (National School) มีหลักสูตร 8 ปี แยกเป็นแผนกประถมศึกษา 6 ปี และแผนกสูงกว่าประถมศึกษาอีก 2 ปี ซึ่งหลักสูตร 8 ปีนี้ก็คือเป็นการศึกษาภาคบังคับด้วย อย่างไรก็ตาม การขยายหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับนี้ยังไม่ได้ใช้บังคับโดยแท้จริงเนื่องจากอยู่ในช่วงสงครามโลก

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้มีการปฏิรูปการศึกษาอีกครั้ง โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการประถมศึกษา ดังนี้ (อบรม ลินภิบาล, 2516, หน้า 88)

- 1) ขยายหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี โดยครอบคลุมแผนกประถมและมัธยมต้น
- 2) ระบบการศึกษาภาคบังคับใช้สำหรับโรงเรียนการศึกษาแบบพิเศษด้วย คือ โรงเรียนคนตาบอดและหูหนวก
- 3) กฎหมายกำหนดให้จังหวัด เมืองและหมู่บ้าน จ่ายเงินช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจนในการที่จะส่งลูกๆ ไปโรงเรียน
- 4) ให้นำหลักสูตรศึกษามาใช้ทั้งชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

การศึกษาของประเทศญี่ปุ่นอยู่ภายใต้กฎหมายการศึกษาที่สำคัญ คือกฎหมายพื้นฐานทางการศึกษา (Fundamental Law of Education) ค.ศ.1947 ซึ่งกำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นความเสมอภาคทางการศึกษา และภายใต้กฎหมายฉบับนี้มีกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลายฉบับ ได้แก่กฎหมายการศึกษาในระบบโรงเรียน (School Education Law) ซึ่งว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน และกฎหมายการศึกษาทางสังคม (Social Education Law) ซึ่งเป็นการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ

ระบบการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบ 6-3-3-4 คือประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และอุดมศึกษา 4 ปี ส่วนในเรื่องการศึกษาภาคบังคับ ตามกฎหมายได้กำหนดไว้ว่าเด็กทุกคนที่มีอายุในช่วง 6-15 ปี จะต้องเข้ารับการศึกษภาคบังคับในระดับประถมศึกษา 6 ปี และมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี สำหรับเด็กพิการจะต้องเข้ารับการศึกษภาคบังคับในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ

3. ประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 รัฐ (ยศวดี บุญเกียรติ, 2516, หน้า 28) ได้แก่ New South Weles, Victoria, Queensland, Western Australia, Southern Australia และ Tasmania

นอกจากนี้แล้วยังแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 เขตการปกครองตนเอง ซึ่งได้แก่ Australian Capital Territory และ Northern Territory รัฐบาลระดับสหพันธรัฐและรัฐบาลของเขตการปกครองตนเองมีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญที่ต้องให้การศึกษาแก่เด็กวัยเรียนทุกคนซึ่งอยู่ภายใต้การรับผิดชอบของแต่ละรัฐ

ในปี ค.ศ.1989 รัฐบาลสหพันธรัฐและรัฐบาลเขตการปกครองตนเองได้มีการจัดประชุมสภาการศึกษาของออสเตรเลีย (Australian Education Council: AEC) ขึ้น ซึ่งนับเป็นประวัติศาสตร์ความเคลื่อนไหวทางการศึกษาครั้งสำคัญเพื่อปรับปรุงระบบโรงเรียน ทั้งมีการตกลงให้จัดทำรายงานประจำปีระดับชาติเกี่ยวกับการศึกษาในระบบโรงเรียนขึ้น ในรายงานฉบับแรกได้รายงานเกี่ยวกับกิจกรรมของรัฐบาลสหพันธรัฐและรัฐบาลเขตการปกครองในปีการศึกษา 1989 ต่อมาได้มีการปรับปรุงรายงานและในปี ค.ศ.1992 รายงานดังกล่าวสามารถนำเสนอจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ทั่วประเทศนับได้ว่าเป็นสื่อกลางสำคัญที่ทำให้ชาวออสเตรเลียได้รับทราบถึงพัฒนาการของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

ในปี ค.ศ.1989 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายทางการศึกษาแก่ชนพื้นเมืองขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงทางการศึกษาแก่นักเรียนซึ่งเป็นชาวพื้นเมือง และได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากรัฐบาลส่วนสหพันธรัฐภายใต้โครงการริเริ่มทางยุทธศาสตร์เพื่อการศึกษาของชาวอะบอริจิน (Aboriginal Education Strategic Initiatives Program) จากนั้นรัฐบาลสหพันธรัฐได้ให้ความสำคัญมากในการให้หลักประกันว่านักเรียนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าเรียน โดยได้จัดตั้งโครงการความเสมอภาคในระดับชาติเพื่อการเข้าเรียนในโรงเรียน (The National Equity Program for School, NEPS) ขึ้น ถือได้ว่าเป็นงานที่สำคัญของรัฐบาลที่จะให้การศึกษาแก่นักเรียนที่ด้อยโอกาสจากความพิการ ความยากจน และจากพื้นที่ที่ไม่ได้พูดภาษาอังกฤษ หรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกล เช่นชนพื้นเมืองชาวเกาะบริเวณช่องแคบทอเรส และชาวอะบอริจิน โครงการนี้ได้ตั้งขึ้นใน ค.ศ.1993 และได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบในปี ค.ศ.1994

ดังได้กล่าวแล้วว่าการจัดการศึกษาของประเทศออสเตรเลียเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในแต่ละรัฐและเขตการปกครองตนเอง ฉะนั้นระบบการศึกษาของประเทศออสเตรเลียจึงไม่ได้มีมาตรฐานเป็นกฎเกณฑ์เดียวกัน แต่โดยทั่วไปแล้วระบบการศึกษาของประเทศออสเตรเลียแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยวิทยาลัยเทคนิคและการศึกษาต่อเนื่อง (TAFE) และมหาวิทยาลัย

ส่วนการศึกษาภาคบังคับของประเทศออสเตรเลียนั้นเริ่มตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 10 หรือระหว่างอายุ 6-15 ปี (กมล สุดประเสริฐ และสุนทร สุนันท์ชัย, 2542, หน้า 50) เมื่อนักเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วก็สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงาน ฝึกงานในโรงงานอุตสาหกรรมหรือกิจการ

ในภาคธุรกิจเอกชนต่างๆ ได้ หรืออาจศึกษาต่อหลักสูตรระยะสั้นในวิทยาลัย TAFE เนื่องจาก
รัฐบาลได้มุ่งเน้นค่านิยมทางการศึกษา โดยการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่สามารถให้นักเรียน
ได้เลือกเรียนสาขาวิชาตามที่นักเรียนถนัดและต้องการ ส่งผลให้มีนักเรียนอยู่ระบบโรงเรียนภาค
บังคับ 10 ปี และโดยส่วนใหญ่แล้วหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้วนักเรียนส่วนใหญ่เลือกที่จะ
เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอีก 2 ปี เพื่อเตรียมตัวเข้ามหาวิทยาลัยและวิทยาลัยเทคนิคใน
ระดับอุดมศึกษา